

**ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

БОРОВИК АНДРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

343.326:35.075

**КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ
ПРОТИ ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДИ**

12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право»

Реферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Одеса – 2025

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота підготовлена здобувачем самостійно.

Опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
ДУДОРОВ ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСІЙОВИЧ,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
професор кафедри кримінально-правової політики та
кримінального права
Навчально-наукового інституту права;

доктор юридичних наук, професор
ВОЗНЮК АНДРІЙ АНДРІЙОВИЧ,
Національна академія внутрішніх справ,
завідувач наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
Навчально-наукового інституту поліцейської діяльності;

доктор юридичних наук, професор
ШКУТА ОЛЕГ ОЛЕГОВИЧ,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін
Інституту права та безпеки.

Захист відбудеться 17 квітня 2025 року о 11-00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д. 41.884.04 в Одеському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 65014, місто Одеса, провулок Сабанський, 4.

Із дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті <http://www.oduvs.edu.ua> та в науковій бібліотеці Одеського державного університету внутрішніх справ за адресою: 65014, м. Одеса, пров. Сабанський, 4.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Ковальова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. У ст. 1 Основного Закону задекларовано, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Цей вектор руху нашої країни потребує ефективного державного апарату, спроможного консолідувати громадянське суспільство та реалізувати відповідну внутрішню і зовнішню політику. Водночас важливою умовою функціонування органів державної влади й органів місцевого самоврядування є створення надійної та ефективної системи кримінально-правової охорони їх представників від злочинів і кримінальних проступків.

З цією метою в Кримінальному кодексі (КК) України створено систему заборонних кримінально-правових норм, що розміщені насамперед у розділі XV «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів». Ідеться передусім про делікти, підстави кримінальної відповідальності за які встановлено в ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України.

Упродовж 2023 року обліковано 856 кримінальних правопорушень проти представників влади, зокрема 170 (19,8 %) – за ст. 342 КК України, 22 (2,6 %) – за ст. 343, 6 (0,7 %) – за ст. 344, 547 (63,9 %) – за ст. 345, 15 (1,8 %) – за ст. 346, 9 (1,1 %) – за ст. 347, 27 (3,2 %) – за ст. 348, 1 (0,1 %) – за ст. 349, 26 (3 %) – за ст. 351, 33 (3,8 %) – за ст. 351-1 цього Кодексу. Такі делікти становлять 3,3 % від усіх правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і проти журналістів. Водночас за ст. 351-2 КК України не зареєстровано жодного кримінального правопорушення.

Серед 856 облікованих кримінальних правопорушень проти представників влади 595 (69,5 %) становлять кримінальні правопорушення, у яких особам вручено повідомлення про підозру, 512 (59,8 %) – кримінальні правопорушення, за якими провадження направлено до суду (п. 2, 3 ст. 283 КПК України)¹.

Питома вага зазначених деліктів, навіть з огляду на латентність, є незначною. Попри це, кожен злочин чи кримінальний проступок проти представника влади повинен мати належне кримінально-правове реагування, оскільки від цього залежать не лише авторитет певного державного органу чи влади загалом, а й результативність їх функціонування та стан правопорядку в державі.

Окреслені делікти стосуються передусім посягань на працівників правоохоронних органів, які в умовах загрози суверенітету, незалежності й

¹ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2023 року. *Офіс Генерального прокурора* : офіц. сайт. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

територіальній цілісності держави, обумовленої агресією проти України, забезпечують ефективне виявлення, розслідування будь-яких злочинів і кримінальних проступків, що безпосередньо пов'язане із загрозою їх життю, здоров'ю, власності, волі, честі, гідності й іншим охоронюваним законом про кримінальну відповідальність цінностям.

З огляду на зазначене, держава повинна вживати заходів щодо забезпечення ефективної протидії таким деліктам, зокрема кримінально-правовими засобами. Нагальною є потреба в якісних правових нормах, які встановлюють підстави юридичної відповідальності за відповідні правопорушення, а також науково обґрунтованих рекомендаціях щодо їх застосування.

Водночас у теорії кримінального права немає єдності в поглядах учених на елементи кримінально-правової характеристики цих злочинів і кримінальних проступків, зокрема їх об'єктивні та суб'єктивні ознаки, а також особливості реалізації кримінальної відповідальності за ці делікти. Ситуація ускладнюється також тим, що в конструкціях відповідних кримінально-правових заборон наявні законодавчі помилки. Це негативно позначається на судовій практиці притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення посягань на представників влади.

В Україні бракує комплексних досліджень, у яких було б системно висвітлено проблематику кримінальної відповідальності за посягання на представників влади. У теорії кримінального права є чимало наукових розробок у цьому напрямі, зокрема йдеться про наукові дослідження К. М. Алієвої, В. П. Беленка, Є. М. Блажівського, А. В. Бойка, Г. Є. Болдаря, Л. П. Брич, А. С. Габуди, Д. Ю. Гуренка, Н. О. Гуторової, І. О. Давидович, Ю. П. Дзюби, О. І. Донченко, Л. В. Дороша, О. О. Дудорова, О. В. Зайцева, І. М. Залялової, І. М. Ізай, О. О. Кашкарова, О. О. Кирбятєва, В. А. Клименка, О. О. Книженко, В. Г. Кондратова, В. В. Кузнєцова, В. М. Куца, В. Р. Ладнюк, С. В. Лосича, В. М. Мамчур, І. О. Метельського, В. О. Навроцького, В. І. Осадчого, Є. В. Пилипенка, О. С. Сотули, М. В. Сийплові, А. М. Удода, В. О. Чайки, І. М. Чуба, О. А. Чувакова, М. І. Хавронюка, А. О. Цховребова, В. В. Шаблістого, С. Д. Шапченка та ін. Водночас розроблення численних і складних питань відповідальності за ці кримінально протиправні діяння потребує ґрунтового монографічного дослідження.

Обґрунтування в дисертації теоретичних положень відбувалося також на підставі праць таких учених, як А. В. Андрушко, П. П. Андрушко, М. І. Бажанов, В. С. Батиргарєєва, П. С. Берзін, І. Г. Богатирьов, В. І. Борисов, Р. В. Вереша, А. А. Вознюк, Б. М. Головін, В. К. Гришук, О. М. Джу́жа, З. А. Загине́й-Заболотенко, О. О. Кваша, О. Г. Колб, О. М. Литвинов, С. Я. Лихова, В. А. Мисливий, Р. О. Мовчан, А. А. Музика, Є. С. Назимко, Є. О. Письменський, Ю. А. Пономаренко, А. В. Савченко, В. В. Сташис, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, Є. В. Фесенко, П. Л. Фріс, В. І. Ша́кун, С. С. Яценко, О. О. Шку́та та ін.

Попри вагомий внесок учених, слід зазначити, що в більшості випадків досліджено окремі склади посягань на представників влади, що не

дає змоги комплексно пізнати проблеми кримінально-правової їх охорони. Нечітким і неоднозначним є понятійний апарат, не розроблено системні підходи до формулювання об'єктивних, суб'єктивних та кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак кримінальних правопорушень, передбачених у ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, а також санкцій за вчинення зазначених деліктів. Це спричиняє складнощі застосування цих кримінально-правових заборон у судовій практиці, а також зумовлює необхідність комплексного дослідження окреслених проблем.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020), Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1126-р), Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021), Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки (Закон України від 20 червня 2022 року № 2322-IX), Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства внутрішніх справ України на 2020–2024 роки (наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 року № 454).

Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Одеського державного університету внутрішніх справ від 29 жовтня 2024 року (протокол № 4).

Мета і завдання дослідження. *Метою* роботи є комплексне розв'язання теоретичних і практичних проблем кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади, формування на цій основі рекомендацій з удосконалення кримінального законодавства та практики правозастосування.

Для досягнення цієї мети було поставлено такі *завдання*:

- розробити класифікацію кримінальних правопорушень, передбачених розділом XV Особливої частини КК України;
- виокремити родовий та видовий об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади;
- визначити безпосередні об'єкти цих деліктів;
- охарактеризувати потерпілих від кримінально караних посягань на представників влади;
- з'ясувати об'єктивну сторону опору представникам влади (ст. 342 КК України);
- висвітлити об'єктивну сторону втручання в діяльність представників влади (ст. 343, 344 КК України);
- встановити об'єктивну сторону перешкоджання діяльності представників влади (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України);

– розглянути об’єктивну сторону інших посягань на представників влади (ст. 345, 346, 347, 348, 349 КК України), а також проблеми юридичної відповідальності за образу представника влади;

– дослідити обов’язкові ознаки суб’єктів злочинів і кримінальних проступків проти представників влади;

– окреслити особливості відповідальності службових осіб за кримінальні правопорушення проти представників влади;

– проаналізувати актуальні питання кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, вчинені в співучасті;

– визначити особливості вини як ознаки посягань на представників влади;

– з’ясувати мету й мотив як ознаки цих деліктів;

– виокремити особливості санкцій статей, що визначають підстави кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, передбачені ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України;

– висвітлити особливості практики призначення покарань за кримінальні правопорушення проти представників влади.

Об’єкт дослідження – суспільні відносини порядок яких порушується у результаті вчинення кримінальних правопорушень проти представників влади.

Предмет дослідження – кримінальні правопорушення проти представників влади.

Методи дослідження. Для досягнення поставлених мети й задач використано комплекс загальнонаукових і спеціально-наукових методів, зокрема: *діалектичний* – для пізнання проблематики дослідження, визначення його структури та етапів проведення (розділи 1–5); *системний* – у процесі комплексного дослідження системи правових норм, що забезпечують кримінально-правову охорону представників влади (розділи 1–5); *формально-догматичний (юридико-технічний)* – під час аналізу юридичних конструкцій складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України (розділи 1–5); *історико-правовий* – у межах аналізу етапів становлення та розвитку підстав кримінальної відповідальності за посягання на представників влади (розділи 1–5); *компаративістський* – для з’ясування підходів іноземних держав до регламентації відповідальності за посягання на представників влади (розділи 1–5); *аналізу документів* – у процесі вивчення вироків, постанов, ухвал та інших рішень судів України (розділи 1–5), *статистичний* – для аналізу й узагальнення кількісних та якісних показників, що стосуються предмета дослідження (розділи 1–5); *моделювання* – для вдосконалення кримінально-правових норм, що визначають підстави кримінальної відповідальності за посягання на представників влади (розділи 1–5).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні матеріали Офісу Генерального прокуратора та Державної судової адміністрації України за 2021–2023 роки; узагальнення судової практики, здійснені Верховним Судом України; вирoki, ухвали, постанови місцевих та апеляційних судів Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Кіровоградської,

Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької, Чернігівської областей за період 2018–2023 років, а також рішення Верховного Суду.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним науковим дослідженням сучасних проблем кримінальної відповідальності за посягання на представників влади. За результатами системного аналізу підстав кримінальної відповідальності за посягання на представників влади виявлено хаотичність і безсистемність у побудові цих кримінально-правових норм, що спричиняє складнощі кваліфікації зазначених деліктів та інші проблеми правозастосування. На підставі аналізу емпіричних даних, досягнень теорії та правозастосовної практики, досвіду інших країн аргументовано низку нових концептуальних положень, висновків і пропозицій щодо розв'язання цих проблем шляхом оптимізації, уніфікації та інших способів удосконалення відповідних положень кримінального законодавства, а також покращення правозастосовної практики, зокрема:

вперше:

- розроблено доктринальну модель системи кримінально-правових заборон, що визначають підстави кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, яка містить пропозиції щодо об'єктивних та суб'єктивних ознак основних і кваліфікованих (особливо кваліфікованих) складів цих деліктів, а також міри покарання за їх учинення та може бути врахована під час удосконалення чинного КК України та його проекту;

- встановлено, що кримінальним правопорушенням проти представників влади характерний такий видовий об'єкт, як правовідносини, пов'язані з забезпеченням представників влади й інших осіб у зв'язку з їх службовою чи громадською діяльністю від посягань на порядок здійснення ними нормальної службової чи громадської діяльності; зазначений видовий об'єкт є міжродовим, оскільки він притаманний кримінально караним посяганням на представників влади, що передбачені різними розділами Особливої частини КК України: розділом I (ст. 112), розділом XV (ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 350–352), розділом XVIII (ст. 376, 377, 378, 379) та розділом XIX (ст. 435-1);

- сформульовано авторські дефініції безпосередніх основних об'єктів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України на підставі концепції правовідносин, які регламентують порядок виконання обов'язків представниками влади й іншими особами у зв'язку з їхньою службовою чи громадською діяльністю;

- на підставі проведеного аналізу сучасної системи кримінально-правових заборон, в контексті посягань на представників влади, запропоновано класифікацію потерпілих у досліджуваних кримінальних правопорушеннях: 1) представники влади (ст. 342, 349 КК України); 2) працівники правоохоронних органів (ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349 КК України), зокрема державний виконавець (ст. 342, 343 КК України), працівник органу державної виконавчої служби (ст. 343, 347 КК України); 3) державні або громадські діячі (ст. 344, 346 КК України), зокрема народний

депутат України (ст. 351 КК), член Рахункової палати (ст. 351-1 КК України), член Вищої ради правосуддя (ст. 351-2 КК України), член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (ст. 351-2 КК України); 4) особи, які надають публічні послуги: приватний виконавець (ст. 342, 343, 347 КК України), судовий експерт (ст. 343 КК України); уповноважена особа Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ст. 342 КК України); 5) інші особи – член громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону (ст. 342, 348 КК України), військовослужбовець (ст. 342, 348 КК України), депутат місцевої ради (ст. 351 КК України); 6) близькі родичі (ст. 343, 345, 347, 348, 349 КК України);

– виявлено неоднозначну природу юридичних конструкцій «у зв'язку з виконанням службових обов'язків», «у зв'язку з діяльністю» та схожих у позначенні посягань на представників влади, які вказують передусім на необхідні ознаки суб'єктивної сторони цих деліктів (їх можуть вчиняти з різними метою та мотивами), а також на час вчинення злочину чи кримінального проступку;

– на підставі аналізу результатів конструювання санкцій статей, що визначають підстави кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади, виявлено низку їх недоліків (часткова необґрунтованість, незбалансованість і безсистемність мінімальних та максимальних меж покарань, а також діапазонів цих заходів кримінально-правового характеру; певна непослідовність у визначенні видів покарань за основні та кваліфіковані склади посягань на представників влади; неврахування в певних випадках характеру й ступеня суспільної небезпечності кримінального правопорушення, його об'єктивних і суб'єктивних ознак тощо), а також виокремлено два рівні їх удосконалення: 1) тактичний, що полягає у виявленні індивідуальних недоліків санкцій ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, розробленні пропозицій щодо їх усунення; 2) стратегічний, що передбачає системне вдосконалення санкцій досліджуваних деліктів у контексті всієї системи кримінально-правових санкцій Особливої частини КК України шляхом розроблення типових санкцій;

– окреслено особливості практики призначення покарань за кримінальні правопорушення проти представників влади, передусім частку засудження, закриття кримінальних проваджень, призначення окремих видів і розмірів покарання, а також застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням як загалом, так і в розрізі окремих деліктів;

удосконалено:

– авторську дефініцію опору, що запропоновано визначати як активну фізичну протидію правомірному здійсненню особою її обов'язків, що полягає у впливі на організм потерпілого, або спрямована проти предметів, необхідних потерпілому для виконання його обов'язків, або вимагає від потерпілого нейтралізації в безпосередньому контакті з ним, або створює перешкоди для вільного пересування потерпілого, або в інший спосіб ускладнює чи унеможлиблює виконання зазначених обов'язків;

– підходи щодо кримінально-правової кваліфікації опору залежно від законності дій потерпілого (представника влади, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця, уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб);

– положення про представника влади: 1) дефініцію поняття (службова особа державного органу, уповноважена представляти державу, яка діє за її дорученням чи від її імені та наділена правом у межах своєї компетенції ставити вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання юридичними й фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості); 2) кримінально-правове розуміння як спеціального потерпілого (представник влади набуває статусу в тих випадках, коли відбувається посягання на його життя, здоров'я, власність, інші охоронювані законом права, авторитет органу, який він представляє, у зв'язку з тим, що він висуває (висував чи висуватиме) вимоги, а також приймає рішення, обов'язкові для виконання юридичними і фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості за умови, що за це посягання кримінальна відповідальність встановлена в спеціальній кримінально-правовій нормі; в інших випадках представник влади є загальним потерпілим); 3) підхід до тлумачення представника влади в диспозиціях досліджуваних статей (термін «представник влади» в диспозиціях досліджуваних статей слід розуміти у вузькому (кримінально-правовому) значенні;

– положення про близьких осіб як потерпілих від посягань на представників влади: 1) оптимальним терміном для позначення потерпілих від кримінальних правопорушень проти представників влади, крім власне представників влади, визнано поняття «близька особа»; 2) з огляду на це, у диспозиціях кримінально-правових норм, які містять підстави кримінальної відповідальності за ці делікти (ст. 343, 345, 346, 348, 349 КК України), терміни «близькі родичі» та «близький родич» запропоновано замінити на «близька особа»; 3) близькою особою рекомендовано вважати близького родича, члена сім'ї або колишнього члена сім'ї, а також іншу особу, яка має важливе значення для представника влади (наприклад, товариша, сусіда, коханця (коханку) тощо);

– кримінально-правове розуміння службової особи як суб'єкта кримінальних правопорушень, передбачених ст. 351, 351-1, 351-2 КК України (у цих деліктах ідеться не про будь-яку службову особу, а лише ту, що зобов'язана виконувати законні вимоги відповідних органів влади та їх представників);

– правила кваліфікації посягань на представників влади, що вчиняють учасники спеціальних видів злочинних об'єднань, таких як банда, терористична група чи терористична організація, не передбачене законом воєнізоване або збройне формування (слід кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень: з одного боку – за ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, а з другого – за ст. 257, 258-3, 260 КК України);

– позиція відносно того, що умисел у кримінальних правопорушеннях, передбачених ст. 342–344, 349 КК України, є прямим,

натомість інші делікти можуть вчиняти і з непрямым умислом, а також визначення змісту інтелектуальних і вольових ознак умислу в цих кримінально-протиправних діяннях;

– положення про мету й мотиви посягань на представників влади, зокрема визначено, що: 1) метою цих деліктів у тих випадках, коли її чітко не визначено в диспозиції відповідної статті, може бути перешкоджання виконанню ними службових обов'язків, прагнення порушника уникнути відповідальності за протиправні діяння чи делікти, вчинення іншими суб'єктами адміністративних чи кримінальних правопорушень; 2) мотиви посягань на представників влади можуть бути різними, зокрема помста, небажання підкорюватися законним вимогам, невдоволення законною діяльністю потерпілих, негативне до них ставлення; 3) у диспозиціях статей, що містять підстави кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, недоцільно передбачати конкретні мотиви, оскільки це суттєво ускладнить правозастосування через неможливість встановлення цієї ознаки суб'єктивної сторони кримінального правопорушення; 4) застосування юридичних конструкцій, пов'язаних із мотивом та/або метою вчинення кримінального правопорушення на кшталт «у зв'язку з виконанням службових обов'язків», «у зв'язку з діяльністю» та схожими на них, є цілком виправданим з огляду на те, що встановити певну мету чи мотив не завжди можливо;

– кримінально-правове розуміння такої обставини, що обтяжує покарання, як вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку, зокрема встановлено, що вона може означати, що кримінально протиправне діяння вчиняють: 1) з метою перешкоджання виконанню потерпілим службового або громадського обов'язку (наприклад, створення перешкод, які ускладнюють або унеможливають виконання цих обов'язків, зокрема в майбутньому); 2) з мотивів помсти за виконання потерпілим службового або громадського обов'язку незалежно від часу, що минув з моменту виконання такого обов'язку до моменту вчинення делікту; 3) під час виконання потерпілим службового або громадського обов'язку, переслідуючи інші мотиви чи мету (наприклад, з метою незаконного заволодіння майном, що знаходиться в розпорядженні потерпілого, або вчинення кримінального правопорушення з хуліганських мотивів);

– кримінально-правове розуміння терміна «затримання особи, яка вчинила злочин» у ч. 2 ст. 343 КК України (використання обмеженого тлумачення цього терміна виключно як фізичного затримання визнано необґрунтованим, оскільки, крім перешкоджання фізичному, правопорушник може перешкодити процесуальному затриманню особи, яка вчинила кримінально протиправне діяння, унаслідок втручання в діяльність правоохоронця);

дістало подальший розвиток:

– класифікація кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальних правопорушень проти журналістів, а саме виокремлено вісім груп таких деліктів, запропоновано під час реформування кримінального законодавства злочин, передбачений ст. 340 КК України,

віднести до розділу V Особливої частини цього Кодексу – кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини та громадянина, а також кримінальні правопорушення проти журналістів перенести до іншого розділу Особливої частини КК України;

– вчення про безпосередні, додаткові та обов'язкові об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади (правовідносини, які забезпечують охорону особистої та психічної недоторканності, життя, здоров'я, волі потерпілих, їх права власності, а також правосуддя) і безпосередні додаткові факультативні об'єкти цих деліктів (правовідносини, які забезпечують охорону волі, честі, гідності, життя, здоров'я потерпілих, громадського порядку, екологічної та громадської безпеки);

– визначення моментів закінчення складів кримінальних правопорушень проти представників влади, з огляду на особливості окремих кваліфікованих (особливо кваліфікованих) складів та форм об'єктивної сторони цих деліктів;

– положення про опір як одну із форм впливу на представника влади чи іншу уповноважену особу з метою перешкодити виконанню ними своїх обов'язків, яка за своєю кримінально-правовою природою має схожі риси з кримінальними правопорушеннями, передбаченими ст. 343, 345 КК України, що не лише спричиняє проблеми розмежування зазначених деліктів, а й відкриває перспективи їх удосконалення в умовах комплексного реформування кримінального законодавства;

– положення щодо кваліфікації посягань на представників влади у випадку вчинення їх службовою особою з використанням службового становища (передусім слід ураховувати вид службової особи, наявність чи відсутність відповідного кваліфікованого складу кримінального правопорушення, а також наявність/відсутність ознак складів злочинів, передбачених ст. 364, 365 КК України);

– питання кваліфікації посягань на представників влади у випадку вчинення їх службовою особою з використанням службового становища (оптимальним шляхом визнано комплексне вирішення під час реформування кримінального законодавства шляхом формування на початку розділу Особливої частини КК відповідного переліку ознак, що підвищують тяжкість злочину на один чи два ступені, як це передбачено в проєкті КК України);

– пропозиції щодо розв'язання проблем конструювання підстав кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, вчинені в співучасті (їх слід вирішувати комплексно під час реформування кримінального законодавства шляхом формування на початку розділу Особливої частини КК відповідного переліку ознак, що підвищують тяжкість злочину на один чи два ступені, як це передбачено в проєкті КК України);

– шляхи розв'язання недоліків законодавчої техніки в позначенні потерпілих від посягань на представників влади, зокрема таких як: 1) брак чітких критеріїв віднесення до правоохоронних органів, що не дає змоги однозначно ідентифікувати певні органи як правоохоронні; 2) необґрунтованість і неоднозначність підходів до кримінально-правової охорони працівників державної виконавчої служби; 3) неоднозначність

підходів до використання термінів «державний діяч» та «державний чи громадський діяч», а також їх змісту; 4) необґрунтованість і недоцільність створення самостійних кримінально-правових норм для забезпечення кримінально-правової охорони таких категорій державних діячів, як: народний депутат, член Рахункової палати, член Вищої ради правосуддя, член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України тощо;

– тлумачення та вдосконалення п. 4 ч. 1 ст. 67 КК України в контексті потерпілого від кримінального правопорушення, вчиненого у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку (потерпілим у цих випадках може бути як власне потерпілий, який виконує службовий або громадський обов'язок, так і його близькі особи; водночас з метою усунення підґрунтя для будь-яких спекуляцій під час правозастосування обґрунтовано слушність пропозиції щодо розширення потерпілих від кримінального правопорушення в п. 4 ч. 1 ст. 67 КК України завдяки використанню терміна «близька особа»;

– пропозиції щодо уніфікації положень КК України в частині позначення представників влади як потерпілих від кримінальних правопорушень та оптимізації у зв'язку з цим відповідних кримінально-правових заборон шляхом забезпечення кримінально-правової охорони цих учасників суспільних відносин спільно з іншими особами у зв'язку з виконанням ними службових повноважень (професійного або юридичного обов'язку), реалізацією суб'єктивного права в публічних інтересах.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що висновки та пропозиції, які містяться в дисертації, упроваджені та використовуються в:

– *законотворчій діяльності* – для вдосконалення законодавства про кримінальну відповідальність за посягання на представників влади;

– *правозастосовній діяльності* – під час кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень проти представників влади (акти впровадження ГУ Національної поліції в Закарпатській області від 18 вересня 2023 року, Закарпатської обласної прокуратури від 25 вересня 2023 року, Кіровоградської обласної прокуратури від 25 вересня 2023 року);

– *освітньому процесі та науково-дослідній діяльності* – під час викладання навчальних дисциплін з кримінального права та кримінології, розроблення їх навчально-методичного забезпечення, а також у дослідженнях проблем протидії кримінальним правопорушенням проти представників влади (акти впровадження Європейського інституту безперервної освіти (Словачка Республіка) від 1 листопада 2023 року, Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка від 22 вересня 2023 року, Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука від 10 вересня 2023 року, Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України від 27 листопада 2023 року, Запорізького національного університету від 11 грудня 2023 року, Ужгородського національного університету від 27 листопада 2023 року, Одеського державного університету внутрішніх справ від 20 вересня 2023 року, Київського інституту Національної гвардії України від 30 листопада 2023 року,

Донецького державного університету внутрішніх справ від 22 вересня 2023 року, Науково-дослідного інституту публічного права від 10 вересня 2023 року).

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації висновки й положення, що становлять її новизну, розроблені автором особисто. З метою обґрунтування окремих положень дослідження використано праці інших учених, на які зроблено посилання. У дисертації використовуються лише ті положення та ідеї, що відображені в наукових публікаціях автора, підготовлених у співавторстві, у виданнях категорії «А» (Scopus та Web of Science) та є результатом його особистих досліджень. У наукових статтях «Problems of classification of criminal offenses related to corruption» та «Rules of criminal liability for corruption offences and their prevention» автору належать положення, які в подальшому використано для формулювання висновків щодо кваліфікуючої ознаки вчинення злочину службовою особою. У науковій статті «The legal aspects of the activities of journalists and media professionals related to human rights protection» автор сформулював положення, що визначають належність журналістів до «четвертої гілки влади». У науковій статті «Public official as a victim of criminal assault: comparative approach» автор обґрунтував положення про те, що український підхід до кримінально-правової охорони правоохоронців від незаконних нападів є більш збалансованим порівняно з іншими юрисдикціями. У науковій статті «Public official as a victim of criminal assault: comparative approach» автору належать положення про характеристику перешкоджання правосуддю, яке визнається серйозним злочином у більшості світових юрисдикцій. У науковій статті «Public official as a victim of criminal insult and defamation» автор визначив три основні моделі регулювання образи та наклепу: суворий захист посадових осіб і громадян, пріоритет свободи слова або баланс між цими концепціями. У науковій статті «Special Status Victim: Criminal Liability for Assaulting a Government Official in Ukraine and Other Countries» автору належить обґрунтування посиленого кримінально-правового захисту представників влади (державні службовці) у зв'язку з їх компетенцією. Наукові результати, отримані в кандидатській дисертації, повторно на захист докторської дисертації не виносяться.

Апробація матеріалів дисертації. Ключові положення дисертації, висновки та рекомендації оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних і науково-теоретичних конференціях, засіданні круглого столу, а саме: «Актуальні питання розвитку правової системи у сучасній Україні» (м. Рівне, 23–24 грудня 2021 року), «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 21–22 січня 2022 року), «Шляхи реформування кримінальної поліції: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Київ, 18 лютого 2022 року), «Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації української держави» (м. Одеса, 25–26 лютого 2022 року), «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності» (м. Хмельницький, 25 лютого 2022 року), «Забезпечення державної безпеки в умовах воєнного стану» (м. Луцьк, 27 травня 2022 року), «Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті» (м. Рівне, 10 листопада

2022 року), «Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики» (м. Миколаїв, 28–29 грудня 2022 року), «Юридичні науки: проблеми та перспективи» (м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 року), «Актуальні проблеми протидії корупції в Україні в умовах воєнного стану» (м. Рівне, 14 березня 2023 року), «Topical issues of modern jurisprudence» (Częstochowa, Republic of Poland, April 5–6, 2023), «Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів» (м. Ужгород, 27 квітня 2023 року), «Legal science, legislation and law enforcement: traditions and new European approaches» (Wloclawek, Republic of Poland, May 29–30, 2023), «Восьмі Таврійські юридичні наукові читання» (м. Київ, 16–17 червня 2023 року), «European potential for the development of legal science, legislation and law enforcement practice» (Wloclawek, Republic of Poland, August 2–3, 2023), «Інноваційні дослідження та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті» (м. Рівне, 19 жовтня 2023 року), «Development trends in legal science and education of Ukraine in the context of European integration» (Częstochowa, the Republic of Poland, November 1–2, 2023), «Актуальні проблеми кримінального права» (м. Київ, 23 листопада 2023 року), «Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності» (м. Одеса, 24 листопада 2023 року), «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 22–23 грудня 2023 року), «Scientific innovations in law amidst the impact of the Russian-Ukrainian war on the legal system» (Riga, Republic of Latvia, February 7–8, 2024), «Юридичні науки: проблеми та перспективи» (м. Запоріжжя, 23–24 лютого 2024 року), «The latest law developments» (Wloclawek, Republic of Poland, April 3–4, 2024).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано в 52 наукових працях, серед яких дві одноособові монографії, 20 статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, сім статей – у виданнях, що індексуються в наукометричних базах Scopus і Web of Science, 23 тези доповідей, оприлюднених на конференціях та засіданні круглого столу.

Структура дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, п'яти розділів, що об'єднують 15 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (463 найменування на 50 сторінках) і 22 додатків на 77 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 545 сторінок, з них обсяг основного тексту – 391 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації, визначено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету, задачі, об'єкт, предмет, методи дослідження; висвітлено наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, надано відомості щодо шляхів і форм їх упровадження, апробації та публікацій автора, у яких відображено основні положення роботи.

Розділ 1 «Класифікація, родовий, видовий, безпосередні об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади, потерпілі від цих деліктів» містить чотири підрозділи.

У підрозділі 1.1 *«Класифікація кримінальних правопорушень, передбачених розділом XV Особливої частини КК України»* аргументовано, що кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальні правопорушення проти журналістів слід поділити на такі види: 1) кримінальні правопорушення проти державних символів і порядку їх використання (ст. 338 і 339 КК України); 2) кримінальні правопорушення, пов'язані з перешкоджанням діяльності підприємств, установ, організацій та об'єднань громадян (ст. 340 і 341 КК України); 3) кримінальні правопорушення проти представників влади й інших осіб у зв'язку з їх службовою чи громадською діяльністю (ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 350–352 КК України); 4) кримінальні правопорушення проти журналістів (ст. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 КК України); 5) кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним заволодінням чи пошкодженням документів, штампів, печаток, а також їх підробленням, збутом чи використанням (ст. 357 і 358 КК України); 6) кримінальні правопорушення проти порядку наділення владними повноваженнями (ст. 353, 359 КК України); 7) кримінальні правопорушення у сфері забезпечення порядку реалізації прав і виконання обов'язків (ст. 354–356 КК України); 8) інші кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян (ст. 360 КК України). Виявлено певні недоліки в розміщенні кримінально-правових заборон у межах розділу XV Особливої частини КК України та сформульовано пропозиції щодо їх усунення.

У підрозділі 1.2 *«Родовий та видовий об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади»* встановлено, що в умовах сьогодення концепція розуміння родового об'єкта цих деліктів як авторитету зазнала критики з огляду на такі обставини: 1) унаслідок вчинення цих діянь шкода чи загроза її заподіяння стосуються не лише авторитету, а й іншої групи правовідносин (ідеться передусім про ті відносини, які забезпечують порядок публічного управління); 2) авторитет є необхідною умовою або складником управлінської діяльності; 3) назва розділу XV Особливої частини КК України не цілком відображає специфіку родового об'єкта об'єднаних у ньому кримінальних правопорушень, оскільки не охоплює зміст окремих його норм; 4) унаслідок вчинення цих діянь шкоду чи загрозу її заподіяння не завжди й не передусім завдають авторитету відповідних суб'єктів (органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, журналістів); 5) більшість передбачених розділом XV Особливої частини КК України кримінальних правопорушень посягають насамперед на встановлений порядок управління, законну діяльність відповідних суб'єктів, а вже потім на їхній авторитет. З огляду на природу кримінально-правових заборон, що містяться в розділі XV Особливої частини КК України, зарубіжний досвід, положення проекту КК України, позиції вчених, концепцію родового об'єкта як порядку публічного управління визнано оптимальною.

Встановлено, що для кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 350–352 КК України, характерний такий видовий об'єкт, як правовідносини, пов'язані з убезпеченням представників влади й інших осіб у зв'язку з їх службовою чи громадською діяльністю від посягань на порядок здійснення ними нормальної службової чи громадської діяльності. Аргументовано, що цей видовий об'єкт є міжродовим.

У підрозділі 1.3 *«Безпосередні об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади»* встановлено, що нині в теорії кримінального права сформувалися різні позиції щодо розуміння безпосереднього основного об'єкта кримінальних правопорушень проти представників влади, серед яких найпоширенішими є такі: 1) нормальна діяльність представників влади й інших осіб у зв'язку з їх громадською діяльністю; 2) їх службова діяльність; 3) порядок виконання ними обов'язків; 4) авторитет цих суб'єктів. Водночас оптимальною для безпосередніх основних об'єктів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, визнано концепцію об'єкта як правовідносин, які регламентують порядок виконання обов'язків представниками влади й іншими особами у зв'язку з їхньою службовою чи громадською діяльністю. З огляду на концепцію об'єкта кримінального правопорушення як правовідносин визначено безпосередні основні, безпосередні додаткові обов'язкові та безпосередні додаткові факультативні об'єкти посягань на представників влади.

У підрозділі 1.4 *«Потерпілі від кримінальних правопорушень проти представників влади»* запропоновано таку класифікацію потерпілих у досліджуваних кримінальних правопорушеннях: 1) представники влади (ст. 342, 349 КК України); 2) працівники правоохоронних органів (ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349 КК України), зокрема державний виконавець (ст. 342, 343 КК України), працівник органу державної виконавчої служби (ст. 343, 347 КК України); 3) державні або громадські діячі (ст. 344, 346 КК України), зокрема народний депутат України (ст. 351 КК), член Рахункової палати (ст. 351-1 КК України), член Вищої ради правосуддя (ст. 351-2 КК України), член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (ст. 351-2 КК України); 4) особи, які надають публічні послуги: приватний виконавець (ст. 342, 343, 347 КК України), судовий експерт (ст. 343 КК України); уповноважена особа Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ст. 342 КК України); 5) інші особи – член громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону (ст. 342, 348 КК України), військовослужбовець (ст. 342, 348 КК України), депутат місцевої ради (ст. 351 КК України); 6) близькі родичі (ст. 343, 345, 347, 348, 349 КК України).

Виявлено недоліки законодавчої техніки в позначенні потерпілих від посягань на представників влади, зокрема: 1) брак чітких критеріїв віднесення до правоохоронних органів, що не дає змоги однозначно ідентифікувати певні органи як правоохоронні; 2) необґрунтованість і неоднозначність підходів до кримінально-правової охорони працівників державної виконавчої служби; 3) неоднозначність підходів до використання термінів «державний діяч» та «державний чи громадський діяч», а також їх

змісту; 4) необґрунтованість і недоцільність створення самостійних кримінально-правових норм для забезпечення кримінально-правової охорони таких категорій державних діячів, як: народний депутат, член Рахункової палати, член Вищої ради правосуддя, член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України тощо.

Встановлено, що в КК України питання кримінально-правової охорони колишніх представників влади вирішують по-різному: 1) шляхом урахування цього факту як обставини, що обтяжує покарання; 2) шляхом урахування цього факту як обставини, що впливає на кваліфікацію кримінального правопорушення; 3) шляхом урахування цього факту в межах ознак основного складу кримінального правопорушення. Оптимальним способом розв'язання проблеми визнано врахування зазначеного факту в межах ознак основного складу кримінального правопорушення.

Розділ 2 «Об'єктивна сторона кримінальних правопорушень проти представників влади» має чотири підрозділи.

У підрозділі 2.1 *«Об'єктивна сторона опору представникам влади (ст. 342 КК України)»* з'ясовано, що опір – це одна з форм впливу на представника влади чи іншу уповноважену особу з метою перешкодити виконанню ними їхніх обов'язків. Опір як кримінально протиправне діяння, передбачене ст. 342 КК України, характеризується такими ознаками: 1) це активні дії під час виконання потерпілим його повноважень; 2) вони спрямовані на перешкоджання виконанню цих повноважень; 3) полягають у впливі на організм потерпілого, або спрямовані проти предметів, необхідних потерпілому для виконання обов'язків, або вимагають від потерпілого нейтралізації в безпосередньому контакті з ним, або створюють перешкоди для вільного пересування потерпілого, або в інший спосіб ускладнюють чи роблять неможливим виконання його обов'язків.

Аргументовано, що неоднозначність підходів учених до кваліфікації різних виявів насильства (побоїв, тілесних ушкоджень різного ступеня) під час опору, поєднаного з примушенням до виконання явно незаконних дій, обумовлена вадами конструкції ч. 3 ст. 342 КК України. Ідеться про складений злочин, який утворюють опір та інші кримінальні правопорушення, що полягають у насильстві (побої, легкі, середньої тяжкості, тяжкі тілесні ушкодження). Погрози застосування насильства з метою примушення потерпілих, передбачених ч. 1, 2 ст. 342 КК України, до виконання явно незаконних дій запропоновано кваліфікувати лише за ч. 3 ст. 342 КК України. У протилежному випадку відбудеться порушення принципу «*non bis in idem*», а також правил кваліфікації складених злочинів за однією статтею як одиничного злочину. Однак за таких обставин певні види насильства під час опору будуть карати менш суворо (санкція ч. 3 ст. 342 КК України передбачає покарання у виді обмеження волі на строк до п'яти років або позбавлення волі на строк від двох до п'яти років), ніж за звичайних обставин. Тому схвалено пропозицію щодо виключення ч. 3 зі ст. 342 КК України.

У підрозділі 2.2 *«Об'єктивна сторона втручання в діяльність представників влади (ст. 343, 344 КК України)»* доведено, що конструкція втручання в діяльність представника влади охоплює такі ознаки: 1) це вплив

на потерпілого в будь-якій формі; 2) в одному випадку (ст. 344 КК України) спосіб впливу обов'язково повинен бути незаконним; у другому випадку (ст. 343 КК України) такої вимоги немає; 3) вплив має на меті перешкодити виконанню потерпілими службових обов'язків або досягти прийняття незаконних рішень. Окремі положення щодо зазначеного втручання потребують удосконалення, зокрема використання словосполучення в «будь-якій формі» видається необґрунтованим, оскільки форми чи способи втручання в діяльність представника влади в ст. 343, 344 КК України обмежені іншими нормами, а саме ст. 345, 347, 348 та 349 КК України. Потребують уніфікації також положення щодо незаконності такого впливу.

Аргументовано слушність пропозиції зазначати в ч. 2 ст. 343 КК України про «запобігання діянню, що містить ознаки кримінального правопорушення», що необхідно розуміти як недопущення таких діянь загалом, зокрема і шляхом усунення їх причин та умов, а також припинення розпочатих деліктів. Визнано необґрунтованим використання обмеженого тлумачення терміна «затримання особи, яка вчинила злочин» у ч. 2 ст. 343 КК України.

Втручання в діяльність представника влади визнають закінченим деліктом з моменту застосування впливу на працівника правоохоронного органу незалежно від досягнення мети перешкоджання виконанню потерпілим службових обов'язків або прийняття ним незаконного рішення. Втручання в діяльність представника влади, що перешкодило запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила (ч. 2 ст. 343 КК України), є закінченим з моменту настання відповідних наслідків – перешкоджання запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила.

У підрозділі 2.3 «Об'єктивна сторона перешкоджання діяльності представників влади (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України)» акцентовано на тому, що будь-яке втручання в законну діяльність представника влади перешкоджає йому ефективно виконувати службові обов'язки. І втручання, і перешкоджання є різновидами протидії виконанню представниками влади таких обов'язків. Розмежування цих термінів є штучним. Для позначення впливу в будь-якій формі на представника влади з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або досягти прийняття незаконного рішення (ст. 343, 344 КК України) доцільно використати термін «вплив».

Кримінальні правопорушення, передбачені ст. 351, 351-1, 351-2 КК України, визнають закінченими з моменту вчинення зазначених у диспозиціях цих статей діянь (невиконання законних вимог, створення штучних перешкод, надання завідомо неправдивої інформації). Невиконання законної вимоги представника влади є закінченим з моменту завершення встановленого законом строку її виконання, а надання неправдивої інформації – з моменту доведення її відповідному адресату.

Для криміналізації різних виявів впливу на діяльність представників влади законодавець необґрунтовано використав різні терміни – «втручання» і «перешкоджання». Крім того, наявне порушення вимог законодавчої техніки, адже для криміналізації одного кримінально протиправного діяння використано п'ять окремих статей КК України – 343, 344, 351, 351-1, 351-2.

Така законодавча позиція ускладнює правозастосування з огляду на складнощі тлумачення об'єктивних і суб'єктивних ознак зазначених складів кримінальних правопорушень. Тому положення щодо підстав юридичної відповідальності за різні вияви впливу і перешкоджання різним органам влади та їх представникам слід уніфікувати.

У підрозділі 2.4 «Об'єктивна сторона інших посягань на представників влади (ст. 345, 346, 347, 348, 349 КК України)» увагу зосереджено на тому, що законодавець застосовує такі способи конструювання підстав кримінальної відповідальності за посягання на різних представників влади (з одного боку, працівника правоохоронного органу, з другого – державного чи громадського діяча): 1) у межах однієї спеціальної норми (ст. 349 КК України); 2) у межах різних спеціальних норм одного й того самого розділу Особливої частини КК України (ст. 345, 346 КК України); 3) у межах різних спеціальних норм різних розділів Особливої частини КК України (ст. 112, 348 КК України); 4) у межах спеціальної та загальної норм різних розділів Особливої частини КК України (ст. 194, 347 КК України). Це засвідчує хаотичність і безсистемність у конструюванні деяких кримінально-правових заборон, що стосуються захисту представників влади.

Спеціальні кримінально-правові норми, передбачені для посилення кримінально-правової охорони представників влади: погроза або насильство (ст. 345, 346 КК України), умисне знищення або пошкодження майна (ст. 347 КК України), посягання на життя (ст. 112, 348 КК України), захоплення як заручника (ст. 349 КК України) – фактично дублюють загальні кримінально-правові норми, що забезпечують кримінально-правову охорону життя та здоров'я особи, її власності, волі. Головна відмінність цих норм передусім у різновидах потерпілих і санкціях. З огляду на відсутність особливих потреб у «розмноженні» таких норм, можливим варіантом реформування кримінального законодавства в цій сфері є їх виключення з КК України.

Вивчення практики застосування адміністративно-правових і кримінально-правових норм для притягнення до адміністративної чи кримінальної відповідальності за діяння, які супроводжуються образами правоохоронців, надало можливість виявити певні особливості та проблеми в цій сфері правового регулювання суспільних відносин.

Розділ 3 «Суб'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади» охоплює три підрозділи.

У підрозділі 3.1 «Обов'язкові ознаки суб'єктів кримінальних правопорушень проти представників влади» встановлено, що для більшості складів посягань на представників влади характерна наявність загального суб'єкта, оскільки немає жодних вказівок щодо інших суб'єктів.

Здебільшого за ці делікти кримінальна відповідальність настає з віку 16 років (ст. 342, 343, 344, ч. 1, 4 ст. 345, ч. 1 ст. 346, ч. 1 ст. 347, ст. 351, 351-1, 351-2 КК України). Натомість за деякі кримінально протиправні діяння (ч. 2–4 ст. 345, ч. 2, 3 ст. 346, ч. 2 ст. 347, ст. 348, 349 КК України) вона настає з віку 14 років.

Системний аналіз положень КК України та позицій учених дає підстави для висновку про певну непослідовність законодавця, яка

виявляється в тому, що в одних випадках кримінальна відповідальність настає з віку 14 років, а в інших схожих випадках – із 16 років. Однак нині немає особливих потреб у зниженні віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за посягання на представників влади, крім тих, про які йдеться в ч. 2 ст. 22 КК України. Про зниження віку, з якого настає кримінальна відповідальність загалом, можна говорити лише в тому випадку, коли в країні діятиме ефективна система виконання та відбuvання покарань, що передбачатиме реальне виправлення та перевиховання осіб, які вчинили кримінальні правопорушення.

Суб'єктом посягання на представника влади є фізична особа, тобто людина. Водночас у межах сучасної концепції відповідальності юридичних осіб інституту заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, передбаченого розділом XIV-1 КК України, цілком достатньо для забезпечення невідворотності відповідальності за посягання на представників влади, адже відповідно до ст. 96-3 КК України підставами для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є: вчинення уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого з кримінальних правопорушень, передбачених статтями 343, 345, 347–349 КК України.

У підрозділі 3.2 *«Відповідальність службових осіб за кримінальні правопорушення проти представників влади»* визначено, що в частині основних (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України) та кваліфікованих (ч. 2 ст. 343, ч. 2 ст. 344 КК України) складів посягань на представників влади йдеться про спеціальних суб'єктів – службових осіб. Необґрунтованість позиції законодавця є очевидною з огляду на брак системного підходу до конструювання відповідних кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих ознак) складів посягань на представників влади, пов'язаних з учиненням цих деліктів службовою особою з використанням службового становища, а також порушенням правил, що стосуються уніфікації термінології.

Під час кваліфікації посягань на представників влади у випадку вчинення їх службовою особою з використанням службового становища слід керуватися видом службової особи, наявністю чи відсутністю відповідного кваліфікованого складу кримінального правопорушення, а також наявністю/відсутністю ознак складів злочинів, передбачених ст. 364, 365 КК України.

Службовою особою як суб'єктом кримінальних правопорушень, передбачених ст. 351, 351-1, 351-2 КК України, є не будь-яка службова особа, а та, що зобов'язана виконувати законні вимоги відповідних органів влади та їх представників.

У підрозділі 3.3 *«Посягання на представників влади, вчинені у співучасті»* встановлено, що делікти проти представників влади, вчинені у співучасті, переважно є небезпечнішими, ніж кримінально карані діяння, вчинені однією особою. Слушною визнано позицію вчених стосовно того, що оптимальним шляхом розв'язання проблеми групового вчинення посягань на представників влади в складі декількох осіб, з яких лише одна має ознаки суб'єкта кримінального правопорушення, є доповнення КК України нормою, яка надавала б можливість суб'єкта кримінального правопорушення, який спільно з особою, що не є суб'єктом кримінального правопорушення, вчинив

злочин чи кримінальний проступок, притягнути до кримінальної відповідальності як за кримінальне правопорушення, вчинене групою осіб. Тобто така особа повинна підлягати кримінальній відповідальності за відповідними частинами статей Особливої частини КК України, що передбачають відповідальність за вчинення злочину групою осіб.

Проблеми кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, вчинені в співучасті, слід розв'язувати комплексно під час реформування кримінального законодавства шляхом формування на початку розділу Особливої частини КК відповідного переліку ознак, що підвищують тяжкість злочину на один чи два ступені, як це передбачено в проєкті КК України.

Розділ 4 «Ознаки суб'єктивної сторони кримінальних правопорушень проти представників влади» містить два підрозділи.

У підрозділі 4.1 *«Вина як ознака кримінальних правопорушень проти представників влади»* визначено, що посягання на представників влади, підстави кримінальної відповідальності за які встановлено в ст. 342–345, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, є умисними деліктами. Виняток становить лише склад злочину, передбаченого ч. 2 ст. 347 КК України, у якому ставлення до загибелі людей чи інших тяжких наслідків є необережним. Умисел у ст. 342–344, 349 КК України є прямим, натомість інші делікти можуть вчинятися і з непрямым умислом. Зазначене зумовлено тим, що одна частина посягань на представників влади має формальний склад, а друга – матеріальний. Водночас у матеріальних складах ставлення до наслідків може характеризуватися і непрямым умислом.

Окреслено інтелектуальні й вольові ознаки умислу в посяганнях на представників влади, з огляду на зміст посягання на представника влади, конструкцію юридичного складу, потерпілого, зв'язок кримінально протиправного посягання з виконанням обов'язків представником влади тощо.

У підрозділі 4.2 *«Мета та мотив як ознаки кримінальних правопорушень проти представників влади»* обґрунтовано, що законодавчі конструкції, які використовують для позначення мети посягань на представників влади, призначені саме для відображення відповідного зв'язку між учиненням деліктом і виконанням потерпілим службових обов'язків.

Значна кількість варіантів мети в посяганнях на представників влади ускладнює правозастосування, оскільки доволі часто одну й ту саму мету інтерпретують по-різному. З огляду на зазначене, у контексті вдосконалення кримінального законодавства мету в опорі представникам влади і втручанні в їх діяльність слід уніфікувати.

Виявлено неоднозначну природу юридичних конструкцій «у зв'язку з виконанням службових обов'язків», «у зв'язку з діяльністю» та схожих на них у позначенні посягань на представників влади. Головне призначення цих конструкцій полягає у висвітленні зв'язку між учиненням кримінально протиправним діянням щодо представника влади та виконанням обов'язків потерпілим. Вони мають значення для кваліфікації цих деліктів, а також їх слід урахувувати під час призначення покарання.

Встановити певну мету чи мотив не завжди можливо. Тому застосування юридичних конструкцій, пов'язаних із мотивом та/або метою

вчинення кримінального правопорушення на кшталт «у зв'язку з виконанням службових обов'язків», «у зв'язку з діяльністю» тощо, є цілком виправданим. З огляду на це, у диспозиціях статей, що містять підстави кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, недоцільно передбачати конкретні мотиви, такі як помста, невдоволення законною діяльністю потерпілого тощо, оскільки це може суттєво ускладнити правозастосування через неможливість встановлення цієї ознаки суб'єктивної сторони кримінального правопорушення.

Розділ 5 «Реалізація кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади» має два підрозділи.

У підрозділі 5.1 *«Санкції статей, що визначають підстави кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади»* акцентовано, що в статтях, які визначають підстави відповідальності за посягання на представників влади (ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України), містяться 22 санкції, 20 (90,1 %) з яких є різними, що засвідчує несистемність побудови санкцій.

Серед посягань на представників влади 7 (31,8 %) кримінальних проступків, 8 (36,4 %) нетяжких злочинів, 1 (4,5 %) тяжкий злочин і 6 (27,3 %) особливо тяжких злочинів. Убачається не лише непропорційність тяжких злочинів до інших деліктів за характером і ступенем тяжкості, а й порушення правил конструювання санкцій, що полягає в переході нетяжких злочинів у категорію особливої тяжкості поза категорією тяжких.

Під час конструювання досліджуваних санкцій найчастіше використовують: обмеження волі (у 63,6 % санкцій), позбавлення волі на певний строк (у 50 % санкцій), пробачійний нагляд (у 50 % санкцій), штраф (у 45,4 % санкцій), зрідка – виправні роботи (у 13,6 % санкцій), позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (у 13,6 % санкцій), довічне позбавлення волі (у 4,5 % санкцій).

16 (72,7 %) санкцій є альтернативними, 6 (27,3 %) – безальтернативними. Серед альтернативних 4 (18,2 %) санкції містять 2 види покарань, 6 (27,3 %) санкцій – 3 види покарань, 6 (27,3 %) санкцій – 4 види покарань. 6 (27,3 %) безальтернативних санкцій передбачають єдине покарання – позбавлення волі на певний строк. Виявлено проблеми в конструюванні зазначених санкцій та запропоновано шляхи їх розв'язання, оптимальним з яких визнано побудову типових санкцій.

У підрозділі 5.2 *«Практика призначення покарань за кримінальні правопорушення проти представників влади»* висвітлено особливості практики призначення покарань за кримінальні правопорушення проти представників влади 2023 року: 1) частка засуджених становила 75,2 %, частка осіб, матеріали кримінального провадження щодо яких закривають, – 18,7 %, частка виправданих – 0,8 %, неосудних, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру, – 5,3 %; 2) найчастіше до кримінальної відповідальності притягували за ст. 345 КК України (82,8 %), значно менше судових рішень набрали законної сили за ст. 342 КК України (14 %), непоширеними є випадки набрання законної сили рішеннями суду за ст. 343 КК України (1,5 %), ст. 347 (0,2 %), ст. 348 (1,3 %), ст. 351 КК України

(0,2 %); 3) значною є частка закриття кримінальних проваджень у справах про посягання на представників влади: за ч. 2 ст. 342 КК України – 32,7 %, за ч. 3 ст. 342 – 100 %, за ч. 1 ст. 343 – 33,3 %, за ч. 1 ст. 345 – 13,3 %, за ч. 2 ст. 345 – 16,8 %; 4) більшості засуджених призначають такі основні покарання, як позбавлення волі на певний строк (36,1 %) або штраф (39,2 %), натомість інші види покарань застосовують значно рідше, зокрема обмеження волі (11,3 %), арешт (5,2 %), виправні роботи (4,1 %), службове обмеження для військовослужбовців (3,1 %), тримання в дисциплінарному батальйоні (1 %); 5) жодного порушника не засуджено до довічного позбавлення волі, громадських робіт, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основного покарання; 6) таке покарання, як позбавлення волі на певний строк, призначали в різних межах санкції статті – від мінімальної до максимальної; 7) у більшості випадків (67,4 %) правопорушників звільняють від відбування покарання з випробуванням; 8) лише 32,2 % засуджених реально відбували покарання, зокрема 11,6 % позбавлення волі на певний строк.

Важливе місце серед обставин, що обтяжують покарання, належить вчиненню кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку. Така обставина може означати, що кримінально протиправне діяння вчиняють: 1) з метою перешкоджання виконанню потерпілим службового або громадського обов'язку (наприклад, створення перешкод, які ускладнюють або унеможливають виконання цих обов'язків, зокрема в майбутньому); 2) з мотивів помсти за виконання потерпілим службового або громадського обов'язку незалежно від часу, що минув з моменту виконання потерпілим обов'язку, до моменту вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку; 3) під час виконання потерпілим службового або громадського обов'язку, переслідуючи інші мотиви чи мету.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано комплексне розв'язання науково-прикладних проблем кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади, що надає можливість удосконалити кримінальне законодавство й покращити практику правозастосування.

1. Розроблено класифікацію кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальних правопорушень проти журналістів, у межах якої виокремлено вісім груп таких деліктів. Посягання на представників влади віднесено до третьої групи – «кримінальні правопорушення проти представників влади й інших осіб у зв'язку з їх службовою чи громадською діяльністю (ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 350–352 КК України)». Аргументовано, що під час реформування кримінального законодавства злочин, передбачений ст. 340 КК України, слід віднести до

розділу V Особливої частини цього Кодексу – кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини й громадянина. Крім того, кримінальні правопорушення проти журналістів необхідно перенести до іншого розділу Особливої частини КК України.

2. Встановлено, що видовий об'єкт кримінальних правопорушень проти представників влади визначено як правовідносини, пов'язані з забезпеченням представників влади й інших осіб у зв'язку з їх службовою чи громадською діяльністю від посягань на порядок здійснення ними нормальної службової чи громадської діяльності. Доведено, що зазначений видовий об'єкт є міжродовим, оскільки він характерний кримінально караним посяганням на представників влади, що передбачені різними розділами Особливої частини КК України: розділом I (ст. 112), розділом XV (ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 350–352), розділом XVIII (ст. 376, 377–379) і розділом XIX (ст. 435-1).

3. На підставі розробленої концепції безпосередніх основних об'єктів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України КК України, як правовідносин, що регламентують порядок виконання обов'язків представниками влади й іншими особами у зв'язку з їхньою службовою чи громадською діяльністю, сформульовано відповідні авторські дефініції: 1) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків представником влади, працівником правоохоронного органу, державним виконавцем, приватним виконавцем, членом громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовцем, уповноваженою особою Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ст. 342 КК України); 2) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків працівником правоохоронного органу, судовим експертом, працівником державної виконавчої служби, приватним виконавцем (ст. 343 КК України); 3) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків державним діячем (ст. 344 КК України); 4) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків працівником правоохоронного органу (ст. 345 КК України); 5) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків державним чи громадським діячем (ст. 346 КК України); 6) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків працівником правоохоронного органу, працівником органу державної виконавчої служби чи приватним виконавцем (ст. 347 КК України); 7) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків працівником правоохоронного органу, членом громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовцем (ст. 348 КК України); 8) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків працівником правоохоронного органу (ст. 349 КК України); 9) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків народним депутатом України й депутатом місцевої

ради (ст. 351 КК України); 10) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків членами та іншими службовими особами Рахункової палати (ст. 351-1 КК України); 11) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків службовими особами Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (ст. 351-2 КК України).

Безпосередніми додатковими обов'язковими об'єктами кримінальних правопорушень проти представників влади визнано правовідносини, які забезпечують охорону: особистої недоторканності представника влади, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця, уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ч. 1 та 2 ст. 342 КК України); особистої недоторканності, здоров'я та волі представника влади, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця, уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ч. 3 ст. 342 КК України); правосуддя (ст. 342, 343 КК України, щодо державного виконавця або працівника правоохоронного органу, який виконує певне рішення суду); психічної недоторканності працівника правоохоронного органу та його близьких родичів (ч. 1 ст. 345 КК України); здоров'я працівника правоохоронного органу та його близьких родичів (ч. 2 та 3 ст. 345 КК України); психічної недоторканності державного чи громадського діяча та його близьких родичів (кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 346 КК України); здоров'я державного чи громадського діяча та його близьких родичів (ч. 2 і 3 ст. 346 КК України); права власності працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби, приватного виконавця та їхніх близьких родичів (ст. 347 КК України); життя та здоров'я людей (ч. 2 ст. 347 КК України); життя працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів, а також члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України); волі представника влади, працівника правоохоронного органу та їх близьких родичів (ст. 349 КК України).

Безпосередніми додатковими факультативними об'єктами кримінальних правопорушень проти представників влади визнано правовідносини, які забезпечують охорону: волі, честі, гідності працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця, їхніх близьких родичів (ст. 343 КК України); волі, честі, гідності державного діяча (ст. 344 КК України); волі працівника правоохоронного органу та його близьких родичів (ст. 345 КК України); волі державного чи громадського діяча та його близьких родичів (ст. 346 КК України); громадського порядку, екологічної безпеки, життя або здоров'я людини (ст. 347 КК України); життя та здоров'я людей, а також

громадської безпеки (ч. 2 ст. 347 КК України); здоров'я працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів, а також члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України); честі, гідності, життя чи здоров'я представника влади, працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів (ст. 349 КК України).

4. Запропоновано представника влади визначати як службову особу державного органу, уповноважену представляти державу, яка діє за її дорученням чи від її імені й наділена правом у межах своєї компетенції ставити вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання юридичними і фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості. Представник влади набуває статусу спеціального потерпілого в тих випадках, коли відбувається посягання на його життя, здоров'я, власність, інші охоронювані законом його права, авторитет органу, який він представляє, у зв'язку з тим, що він висуває (висував чи висуватиме) вимоги, а також приймає рішення, обов'язкові для виконання юридичними і фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості за умови, що за це посягання кримінальну відповідальність встановлено в спеціальній кримінально-правовій нормі. В інших випадках представник влади є загальним потерпілим. Термін «представник влади» в диспозиціях досліджуваних статей слід тлумачити у вузькому (кримінально-правовому) значенні. У КК України зміст цього терміна індивідуальний у кожному конкретному випадку й залежить від інших потерпілих, про яких ідеться в певній кримінально-правовій нормі, а також інших статтях Особливої частини, які забезпечують кримінально-правову охорону представників влади.

З огляду на недоліки законодавчої техніки в позначенні потерпілих від посягань на представників влади, запропоновано уніфікувати відповідні положення кримінального законодавства шляхом забезпечення кримінально-правової охорони цих учасників суспільних відносин спільно з іншими особами, як-от особами, що виконують службові повноваження (професійний або юридичний обов'язок), реалізують суб'єктивне право в публічних інтересах.

Доведено, що оптимальним терміном для позначення потерпілих від кримінальних правопорушень проти представників влади, крім власне представників влади, визнано поняття «близька особа». З огляду на це, у диспозиціях кримінально-правових норм, які містять підстави кримінальної відповідальності за правопорушення проти представників влади (ст. 343, 345, 346, 348, 349 КК України), терміни «близькі родичі» та «близький родич» слід замінити на «близька особа». Близькою особою слід вважати близького родича, члена сім'ї або колишнього члена сім'ї, а також іншу особу, яка має важливе значення для представника влади. До останньої категорії близьких осіб можна віднести товариша, сусіда, коханця (коханку) тощо.

5. З метою розв'язання проблем, що виникають на практиці під час кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 342 КК

України, у законі про кримінальну відповідальність запропоновано закріпити визначення поняття «опір», яким слід вважати активну фізичну протидію правомірному здійсненню особою її обов'язків, що полягає у впливі на організм потерпілого, або спрямована проти предметів, необхідних потерпілому для виконання обов'язків, або вимагає від потерпілого нейтралізації в безпосередньому контакті з ним, або створює перешкоди для вільного пересування потерпілого, або в інший спосіб ускладнює чи унеможливорює виконання зазначених обов'язків.

Обґрунтовано пропозицію щодо виключення ч. 3 зі ст. 342 КК України з огляду на проблеми кваліфікації опору, поєднаного з примусенням потерпілих шляхом насильства або погрози застосування такого насильства до виконання явно незаконних дій.

6. Встановлено, що конструкція втручання в діяльність представника влади має суттєві недоліки: 1) неоднозначними є підходи щодо незаконності як ознаки втручання, а тому ці положення потребують уніфікації; 2) використання словосполучення в «будь-якій формі» є необґрунтованим, оскільки форми чи способи втручання в діяльність представника влади в ст. 343, 344 КК України обмежені іншими нормами, а саме ст. 345, 347, 348 та 349 КК України; 3) певні вади має термін «запобігання кримінальному правопорушенню» в ч. 2 ст. 343 КК України, з огляду на які доцільно видається пропозиція зазначати в цій частині статті про «запобігання діяння, що містить ознаки кримінального правопорушення», що необхідно розуміти як недопущення таких діянь загалом, зокрема і шляхом усунення їх причин та умов, а також припинення розпочатих деліктів; 4) термін «затримання особи, яка вчинила злочин», у ч. 2 ст. 343 КК України слід тлумачити буквально (як фізичне, так і процесуальне затримання).

7. Виявлено недоліки, яких припустився законодавець під час конструювання ст. 351, 351-1, 351-2 КК України, на підставі чого та з огляду на попередні положення щодо підстав юридичної відповідальності за різні вияви впливу й перешкоджання органам влади (їх представникам), запропоновано уніфікувати та оптимізувати зазначені положення. Ідеться про: 1) виключення ст. 351, 351-1, 351-2 з КК України; 2) удосконалення ст. 188-19 КУпАП, яка визначає підстави адміністративної відповідальності за невиконання законних вимог народного депутата України, Рахункової палати, члена Рахункової палати; 3) виключення ст. 344 КК України та встановлення підстав кримінальної відповідальності за вплив на представників влади у ст. 343 КК України.

8. Встановлено способи конструювання підстав кримінальної відповідальності за посягання на різних представників влади (з одного боку, працівника правоохоронного органу, з другого – державного чи громадського діяча): 1) у межах однієї спеціальної норми (ст. 349 КК України); 2) у межах різних спеціальних норм одного й того самого розділу Особливої частини КК України (ст. 345, 346 КК України); 3) у межах різних спеціальних норм різних

розділів Особливої частини КК України (ст. 112, 348 КК України); 4) у межах спеціальної та загальної норм різних розділів Особливої частини КК України (ст. 194, 347 КК України). З огляду на хаотичність і безсистемність у конструюванні окремих кримінально-правових заборон, що стосуються захисту представників влади, а також відсутність особливих потреб у «розмноженні» таких норм, можливим варіантом реформування кримінального законодавства в цій сфері визнано їх виключення з КК України.

З'ясовано, що в судовій практиці правову оцінку образи представників влади (ідеться насамперед про працівників правоохоронних органів) переважно здійснюють у комплексі з іншими протиправними діяннями – погрозами, фізичним насильством, хуліганськими діями, опором представникам влади тощо. Тому образу представника влади залежно від обставин учиненого кваліфікують по-різному: 1) як адміністративне правопорушення – здебільшого як дрібне хуліганство (ст. 173 КУпАП), зрідка – як злісну непокору законному розпорядженню або вимозі поліцейського під час виконання ним службових обов'язків (ст. 185 КУпАП); 2) як кримінальне правопорушення – як погроза або насильства щодо працівника правоохоронного органу (345 КК України), опір працівникові правоохоронного органу (ст. 342 КК України), хуліганство (296 КК України). Виявлено практику різної кримінально-правової оцінки образ, поєднаних із погрозами насильством щодо працівника правоохоронного органу: в одних випадках вчинене кваліфікують як злочин (ст. 345 КК України), а в інших – як адміністративне правопорушення (ст. 173 КУпАП).

За результатами вивчення практики притягнення до адміністративної чи кримінальної відповідальності за діяння, які супроводжуються образами правоохоронців, виокремлено певні особливості та проблеми в цій сфері правового регулювання суспільних відносин, на підставі чого сформульовано висновок про необхідність удосконалення положень адміністративного та кримінального законодавства, а також практики його застосування.

9. Враховуючи те, що кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення проти представників влади в одних випадках (ст. 342–344, ч. 1, 4 ст. 345, ч. 1 ст. 346, ч. 1 ст. 347, ст. 351, 351-1, 351-2 КК України) настає з віку 16 років, а в других (ч. 2–4 ст. 345, ч. 2, 3 ст. 346, ч. 2 ст. 347, ст. 348, 349 КК України) – з віку 14 років, визначено певну непослідовність законодавця щодо уніфікації відповідних положень кримінального законодавства стосовно зазначеної ознаки суб'єкта кримінального правопорушення може бути усунено в умовах комплексного реформування кримінального законодавства.

У межах сучасної концепції відповідальності юридичних осіб інституту заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, передбаченого розділом XIV-1 КК України, цілком достатньо для забезпечення невідворотності відповідальності за посягання на представників влади, адже відповідно до ст. 96-3 КК України підставами для застосування до юридичної особи заходів

кримінально-правового характеру є: вчинення уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого з кримінальних правопорушень, передбачених ст. 343, 345, 347, 348, 349 КК України.

10. На підставі аналізу основних (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України) і кваліфікованих (ч. 2 ст. 343, ч. 2 ст. 344 КК України) складів посягань на представників влади, у яких ідеться про спеціальних суб'єктів – службових осіб, виявлено відсутність системного підходу до конструювання цієї ознаки, що зумовлює необхідність уніфікувати відповідну термінологію з метою застосування однакових правил кваліфікації посягань на представників влади у випадку вчинення їх службовою особою з використанням службового становища.

Під час кваліфікації посягань на представників влади у випадку вчинення їх службовою особою з використанням службового становища слід керуватися видом службової особи, наявністю чи відсутністю відповідного кваліфікованого складу кримінального правопорушення, а також наявністю/відсутністю ознак складів злочинів, передбачених ст. 364, 365 КК України. Така практика не може цілком урахувати всі можливі варіанти участі службової особи в деліктах проти представників влади, тому з-поміж наявних шляхів розв'язання проблеми (за допомогою відповідної кваліфікуючої чи особливо кваліфікуючої ознаки, кваліфікації за сукупністю зі злочинами, передбаченими ст. 364, 365 КК України, відмови від відповідної кваліфікуючої чи особливо кваліфікуючої ознаки з одночасним вирішенням цього питання в окремій нормі Загальної частини КК України тощо) оптимальним визнано комплексне її розв'язання під час реформування кримінального законодавства шляхом формування на початку розділу Особливої частини КК відповідного переліку ознак, що підвищують тяжкість злочину, як це передбачено, наприклад, у проєкті КК України.

11. З огляду на те, що з-поміж усіх посягань, передбачених ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, вчинення злочину в співучасті (організованою групою) визнано кваліфікуючою ознакою лише погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ч. 4 ст. 345 КК України), виявлено брак системного підходу щодо конструювання відповідних кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих ознак) посягань на представників влади, пов'язаних із вчиненням цих деліктів у співучасті, порушенням правил побудови кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів злочинів, а також запропоновано комплексне розв'язання проблеми під час реформування кримінального законодавства шляхом формування на початку розділу Особливої частини КК відповідного переліку ознак, що підвищують тяжкість злочину на один чи два ступені, як це передбачено в проєкті КК України.

Посягання на представників влади, вчинене учасниками спеціальних видів злочинних об'єднань, таких як банда, терористична група чи терористична організація, не передбачене законом воєнізоване або збройне формування, слід кваліфікувати за

сукупністю кримінальних правопорушень: з одного боку – за ст. 342–349, 351, 351-1, 351-2 КК України, а з другого – за ст. 257, 258-3, 260 цього Кодексу.

12. Посягання на представників влади, підстави кримінальної відповідальності за які встановлено в ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, є умисними деліктами. Виняток становить лише склад злочину, передбаченого ч. 2 ст. ст. 347 КК України, у якому ставлення до загибелі людей чи інших тяжких наслідків є необережним. Умисел у ст. 342–344, 349 КК України є прямим, натомість інші делікти можуть чинити і з непрямым умислом.

Інтелектуальний елемент умислу в посяганнях на представників влади полягає в тому, що суб'єкт кримінального правопорушення повинен усвідомлювати: 1) вчинення незаконного діяння, що становить зміст посягання на представника влади (опору, втручання, перешкоджання, посягання на життя, знищення чи пошкодження майна, захоплення як заручника); 2) суспільно небезпечні наслідки свого діяння, характерні посяганням з матеріальним складом (смерть, загибель, тілесні ушкодження); 3) статус потерпілої особи – її належність до спеціального потерпілого – представника влади, державного чи громадського діяча, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, судового експерта, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону, військовослужбовця, або уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, близьких родичів відповідних осіб та ін.; 4) зв'язок кримінально протиправного посягання з виконанням обов'язків представником влади, що може полягати в перебуванні зазначених осіб під час виконання службових обов'язків або виявлятися в спеціальній меті, яку прагне досягти винний, або мотивах, якими він керується під час учинення кримінального правопорушення.

Водночас під час вчинення окремих посягань на представників влади інтелектуальними ознаками умислу слід вважати усвідомлення додаткових обставин – належності майна спеціальним потерпілим (ст. 347 КК України), того факту, що інформація, яку надають відповідним представникам влади, є неправдивою (ст. 351, 351-1 КК України).

Вольові ознаки умислу в посяганнях на представників влади, що мають формальний склад, не залежать від його різновиду (прямий чи непрямий) і полягають лише в бажанні вчинити злочини чи кримінальний проступок проти представника влади. Натомість у посяганнях на цих осіб з матеріальним складом вольова ознака полягає в бажанні настання суспільно небезпечних наслідків або у свідомому припущенні їх настання.

13. Посягання на представників влади можуть мати на меті: 1) примушування їх до виконання явно незаконних дій (ч. 3 ст. 342 КК України); 2) перешкоджання виконанню ними обов'язків (ч. 1 ст. 343, ч. 1 ст. 344 КК України); 3) прийняття ними незаконного рішення (ч. 1 ст. 343, ч. 1 ст. 344 КК України); 4) спонукання державної чи іншої установи, підприємства, організації або службової особи вчинити або утриматися від вчинення будь-якої дії як умови

звільнення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника (ч. 1 ст. 349 КК України).

Виявлено неоднозначну природу юридичних конструкцій «у зв'язку з виконанням службових обов'язків», «у зв'язку з діяльністю» та схожих на них у позначенні посягань на представників влади, які вказують передусім на необхідні ознаки суб'єктивної сторони цих деліктів (можуть вчиняти з різними метою та мотивами), а також на час учинення злочину чи кримінального проступку, сформульовано висновок про недоцільність їх заміни на чітко визначені мету й мотиви.

Мета і мотив кримінальних правопорушень, передбачених ст. 351, 351-1, 351-2 КК України, можуть бути будь-якими, з огляду на відсутність у диспозиціях зазначених статей відповідних юридичних конструкцій, призначених для позначення цих ознак суб'єктивної сторони кримінального правопорушення. Водночас такі конструкції видаються зайвими, оскільки зміст кримінально протиправних діянь, що позначають терміном «перешкоджання» (невиконання законних вимог, створення перешкод у роботі й надання завідомо неправдивої інформації), свідчить про те, що посягання вчиняють у зв'язку з виконанням обов'язків потерпілими.

14. За результатами дослідження санкцій статей, що визначають підстави кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади, виокремлено низку їх недоліків: 1) часткова необґрунтованість, незбалансованість і безсистемність мінімальних та максимальних меж покарань, а також діапазонів цих заходів кримінально-правового характеру; 2) певна непослідовність у визначенні видів покарань за основні та кваліфіковані склади посягань на представників влади, їх алогічність і необґрунтованість; 3) неврахування в певних випадках характеру й ступеня суспільної небезпечності кримінального правопорушення, його об'єктивних і суб'єктивних ознак тощо.

Виокремлено два рівні вдосконалення санкцій за кримінальні правопорушення проти представників влади: 1) тактичний, що полягає у виявленні індивідуальних недоліків санкцій ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України та розробленні пропозицій щодо їх усунення; 2) стратегічний, що полягає в системному вдосконаленні санкцій досліджуваних деліктів у контексті всієї системи кримінально-правових санкцій Особливої частини КК України, зокрема шляхом розроблення типових санкцій. Оптимальним шляхом розв'язання проблем конструювання санкцій за посягання на представників влади визнано побудову типових санкцій.

15. Висвітлено особливості практики призначення покарань за кримінальні правопорушення проти представників влади протягом досліджуваного періоду: 1) частка засуджених становила 75,2 %, частка осіб, матеріали кримінального провадження щодо яких закривають, – 18,7 %, частка виправданих – 0,8 %, неосудних, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру, – 5,3 %; 2) найчастіше до кримінальної

відповідальності притягували за ст. 345 КК України (82,8 %), значно менше судових рішень набрали законної сили за ст. 342 КК України (14 %), непоширеними є випадки набрання законної сили рішеннями суду за ст. 343 КК України (1,5 %), ст. 347 (0,2 %), ст. 348 (1,3 %), ст. 351 КК України (0,2 %); 3) значною є частка закриття кримінальних проваджень у справах про посягання на представників влади: за ч. 2 ст. 342 КК України – 32,7 %, за ч. 3 ст. 342 – 100 %, за ч. 1 ст. 343 – 33,3 %, за ч. 1 ст. 345 – 13,3 %, за ч. 2 ст. 345 – 16,8 %; 4) більшості засуджених призначають такі основні покарання, як позбавлення волі на певний строк (36,1 %) або штраф (39,2 %), натомість інші види покарань застосовують значно рідше, зокрема обмеження волі (11,3 %), арешт (5,2 %), виправні роботи (4,1 %), службове обмеження для військовослужбовців (3,1 %), тримання в дисциплінарному батальйоні (1 %); 5) жодного порушника не засуджено до довічного позбавлення волі, громадських робіт, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основного покарання; 6) таке покарання, як позбавлення волі на певний строк, призначали в різних межах санкції статті – від мінімальної до максимальної; 7) у більшості випадків (67,4 %) правопорушників звільняють від відбування покарання з випробуванням; 8) лише 32,2 % засуджених реально відбували покарання, зокрема 11,6 % позбавлення волі на певний строк.

Під час удосконалення підстав кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, що передбачені ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, запропоновано врахувати й інші кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки, що підвищують ступінь суспільної небезпечності цих деліктів, зокрема вчинення їх у складі різних злочинних об'єднань, із застосуванням зброї або небезпечного предмета, у присутності малолітньої дитини, яка розуміла обставини та значення вчиненого діяння, в особливий період чи під час надзвичайного стану, особою, яка має непогашену судимість за умисний злочин, з метою приховати інший злочин чи полегшити його вчинення.

На підставі буквального тлумачення положень п. 4 ч. 1 ст. 67 КК України сформульовано висновок, що потерпілим від кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням службового або громадського обов'язку може бути як власне потерпілий, який виконує службовий або громадський обов'язок, так і його близькі особи. Водночас з метою усунення підґрунтя для будь-яких спекуляцій під час правозастосування схвалено пропозицію щодо розширення кола потерпілих від кримінального правопорушення, про яке йдеться в п. 4 ч. 1 ст. 67 КК України. Оптимальним для цього визнано термін «близька особа».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:
Монографії

1. Боровик А. В. Кримінально-правова характеристика посягань на представників влади : монографія. Одеса : Юридика, 2023. 404 с.

Рецензія:

Шакун В. Рецензія на монографію А. В. Боровика «Кримінально-правова характеристика посягань на представників влади». *Правові новели*. 2024. № 22. С. 179–180. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.24>.

2. Боровик А. В. Відповідальність за кримінальні правопорушення проти представників влади: законодавство, доктрина, практика : монографія. Одеса : Юридика, 2024. 524 с.

Рецензії:

Журавель В. Рецензія на монографію А. В. Боровика «Відповідальність за кримінальні правопорушення проти представників влади: законодавство, доктрина, практика». *Право і суспільство*. 2024. № 3. С. 494–495. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.3.74>.

Колб О. Г. Рецензія на монографію А. В. Боровика «Відповідальність за кримінальні правопорушення проти представників влади: законодавство, доктрина, практика». *Правова позиція*. 2024. № 2 (43). С. 125–126. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2024-2.25>.

Публікації у виданнях, які включено до наукометричних баз Scopus i Web of Science

1. Borovyk A., Kolb O., Likhovitsky Y., Atamanchuk V., Tomma R. Problems of classification of criminal offenses related to corruption. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2020. Vol. 23. Issue 4. URL: <https://www.abacademies.org/articles/problems-of-classification-of-criminal-offenses-related-to-corruption-9458.html>.

2. Borovyk A., Mitchuk O., Demianchuk V., Zoliak V., Paziuk R. The legal aspects of the activities of journalists and media professionals related to human rights protection. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2020. Vol. 23. Issue 2. URL: <https://www.abacademies.org/articles/The-legal-aspects-of-the-activities-of-journalists-and-media-professionals-related-to-human-rights-protection-1544-0044-23-2-470.pdf>.

3. Borovyk A., Vartyletska I., Vasylenko Yu., Patyk A., Pochanska O. Rules of criminal liability for corruption offences and their prevention. *Cuestiones Politicas*. 2021. Vol. 39, № 68. P. 723-734. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3968.46>.

4. Borovyk A., Tkachenko I., Danylevska Y., Pavelkiv S. Public official as a victim of criminal assault: comparative approach. *Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12 (62). P. 282-292. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.62.02.28>

5. Borovyk A., Hrynkyv O., Oleinikov D., Derevyanko N. Obstruction of law enforcement and judiciary functions: criminal offense in comparative dimension. *Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12 (65). P. 185–195. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.65.05.18>.

6. Borovyk A., Tkachenko I., Derevyanko N., Diakin Y. Public official as a victim of criminal insult and defamation: Comparative Research. *Cuestiones Politicas*. 2023. Vol. 41 (78). P. 748–767. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4178.50>.

7. Borovyk A., Tkachenko I., Ivchenko B.-Y., Mandzyk P., Solovyov E. A Special Status Victim: Criminal Liability for Assaulting a Government Official

in Ukraine and Other Countries. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol. 41 (79). P. 509–523. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4179.35>.

Публікації у фахових періодичних виданнях України (категорія «Б»)

1. Боровик А. В. Підстави юридичної відповідальності за образу представника влади потребують удосконалення. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 4 (18). С. 60–72. DOI: 10.34015/2523-4552.2021.4.05 (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126880).

2. Боровик А. В. Вчинення кримінального правопорушення у зв'язку із виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку як обставина, що обтяжує покарання. *Київський часопис права*. 2021. № 4. С. 244–251. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2021.4.37> (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 116999).

3. Боровик А. В. Видовий об'єкт кримінальних правопорушень проти представників влади. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 1. С. 166–171. DOI: <https://doi.org/10.32782/392260> (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 11700).

4. Боровик А. В. Класифікація кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальних правопорушень проти журналістів. *Нове українське право*. 2022. Вип. 2. С. 163–176. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.2.23> (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 117128).

5. Боровик А. В. Безпосередні основні об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади. *Публічне право*. 2022. № 2 (46). С. 59–72. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2022-46-6> (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 117001).

6. Боровик А. В. Безпосередні додаткові об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Вип. 2. С. 98–105. DOI: <https://doi.org/10.32837/chern.v0i2.355> (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 117003).

7. Боровик А. В. Близькі родичі як потерпілі від кримінальних правопорушень проти представників влади: актуальні проблеми кримінально-правової характеристики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 461–466. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/110> (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 117129).

8. Боровик А. В. Родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти представників влади. *Юридичний бюлетень*. 2022. Вип. 24. С. 168–179. DOI: <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2022.24.23> (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126692).

9. Боровик А. В. Представник влади як потерпілий від кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Вип. 3. С. 189–197. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.3.34> (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126881).

10. Боровик А. В. Проблеми уніфікації потерпілих у складах кримінальних правопорушень проти представників влади. *Держава та регіони*. 2022. № 3 (77). С. 55–66. (Серія «Право»). DOI:

<https://doi.org/10.32840/1813-338X-2022.3.6> (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126691).

11. Боровик А. В. Кваліфікований склад опору: актуальні питання кримінальної відповідальності. *Право і суспільство*. 2023. № 1. С. 288–296. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.42> (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126783).

12. Боровик А. В. Актуальні питання кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, вчинені у співучасті. *Актуальні проблеми держави і права*. 2023. № 97. С. 3–12. DOI: <https://doi.org/10.32782/apdp.v97.2023.1> (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126874).

13. Боровик А. В. Актуальні питання тлумачення терміну «опір» у складі кримінального правопорушення, передбаченого статтею 342 Кримінального кодексу України. *Право та державне управління*. 2023. № 1. С. 124–131. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2023.1.18> (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126872).

14. Боровик А. В. Кримінальна відповідальність службових осіб за посягання на представників влади. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2023. Вип. 1 (48). С. 77–82. DOI: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v1.2023.16> (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126787).

15. Боровик А. В. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за посягання на представників влади. *Правові новели*. 2023. № 19. С. 99–109. DOI: <https://doi.org/10.32847/ln.2023.19.14> (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126876).

16. Боровик А. В. Мета як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони посягань на представників влади. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2023. № 19. С. 22–29. DOI: <https://doi.org/10.32782/npuola.v32.2023.3> (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126786).

17. Боровик А. В. Мета та мотиви посягань на представників влади. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2023. Т. 34 (73) № 1. С. 124–130. (Серія «Юридичні науки»). DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.2/20> (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126785).

18. Боровик А. В. Актуальні питання тлумачення юридичної конструкції «у зв'язку з виконанням службових обов'язків» у складах кримінальних правопорушень проти представників влади. *Law. State. Technology*. 2023. № 2. С. 36–42. DOI: [10.32782/LST/2023-2-6](https://doi.org/10.32782/LST/2023-2-6) (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126690).

19. Боровик А. В. Вина у кримінальних правопорушеннях проти представників влади. *Юридичний вісник*. 2023. № 2. С. 70–77. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v2.2023.9> (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126875).

20. Боровик А. В. Санкції за кримінальні правопорушення проти представників влади. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 6. С. 421–427. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-6/105>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Боровик А. В. Актуальні питання санкцій кримінально-правових норм, що забезпечують кримінально-правову охорону представників влади. *Актуальні питання розвитку правової системи у сучасній Україні* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Рівне, 23–24 груд. 2021 р.) : у 2 ч. Рівне : Гельветика, 2021. Ч. 1. С. 87–89.

2. Боровик А. В. Окремі питання диференціації відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників державної влади в проєкті нового Кримінального кодексу України. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали VII Міжнар. наук. конф. (Кременчук, 21–22 січ. 2022 р.). Одеса : Гельветика, 2022. С. 210–211.

3. Боровик А. В. Сучасні тенденції криміналізації образи в кримінальному законодавстві зарубіжних держав. *Шляхи реформування кримінальної поліції: вітчизняний та зарубіжний досвід* : матеріали Міжнар. наук.-практ. круглого столу (Київ, 18 лют. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 22–25.

4. Боровик А. В. Вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку як обставина, що обтяжує покарання: актуальні питання правозастосування. *Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 25–26 лют. 2022 р.) Одеса : Міжнар. гуманітар. ун-т, 2022. С. 19–21.

5. Боровик А. Актуальні питання відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності* : тези V Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 25 лют. 2022 р.). Хмельницький : НАДПСУ, 2022. С. 73–75.

6. Боровик А. В. Кримінальні правопорушення проти представників державної влади: до питання про систему цих деліктів в умовах воєнного часу. *Забезпечення державної безпеки в умовах воєнного стану* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. онлайн конф. (Луцьк, 27 трав. 2022 р.). Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2022. С. 35–37.

7. Боровик А. В. Проблеми кримінально-правової охорони колишніх представників влади. *Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Рівне, 10 листоп. 2022 р.). Львів–Торунь : Liha-Pres, 2022. С. 11–16.

8. Боровик А. В. Окремі категорії державних діячів як спеціальні потерпілі у кримінальних правопорушеннях, передбачених статтями 351, 351-1, 351-2 КК України. *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики* : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (Миколаїв, 28–29 груд. 2022 р.). Львів–Торунь : Liha-Pres, 2022. С. 378–380.

9. Боровик А. В. Актуальні питання відповідальності юридичних осіб у випадку вчинення посягань на представників влади. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 24–25 лют. 2023 р.). Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 195–197. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-53>.

10. Боровик А. В. Законність дій потерпілих як обов'язкова ознака опору в статті 342 Кримінального кодексу України. *Актуальні проблеми*

протидії корупції в Україні в умовах воєнного стану : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Рівне, 14 берез. 2023 р.). Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 93–97. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-293-0-25>.

11. Боровик А. В. Актуальні питання правозастосування погрози застосування насильства у частині 3 статті 342 Кримінального кодексу України в умовах російської агресії. *Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів* : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 27 квіт. 2023 р.) : у 2 ч. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. Ч. 1. С. 285–287. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-67>.

12. Боровик А. В. Суб'єкти злочинів, передбачених статтями 351, 351-1, 351-2 Кримінального кодексу України: окремі питання кримінальної відповідальності. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 16–17 черв. 2023 р.). Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 123–127. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-318-0-30>.

13. Боровик А. В. Проблемні питання кримінальної відповідальності за злочини, передбачені статтями 351, 351-1, 351-2 Кримінального кодексу України. *Legal science, legislation and law enforcement: traditions and new European approaches* : International scientific conference proceedings (May 29–30, 2023, Wloclawek, Republic of Poland). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. С. 80–83. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-324-8-19>.

14. Borovyk A.V. Purpose as a mandatory feature of the subjective side of taking a representative of the authorities or an employee of a law enforcement agency as a hostage. *European potential for the development of legal science, legislation and law enforcement practice* : International scientific conference proceedings (August 2–3, 2023, Wloclawek, Republic of Poland). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 111–114. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-334-7-28>.

15. Боровик А. В. Щодо окремих питань мети вчинення насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Інноваційні дослідження та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті* : зб. тез доп. учасників Міжнар. наук.-практ. конф. до 30-річчя Приват. вищ. навч. закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» (Рівне, 19 жовт. 2023 р.) : у 2 ч. Рівне, 2023. Ч. 2. С. 29–31.

16. Боровик А. В. Окремі недоліки конструкцій статей 112, 345, 346, 347, 348, 349 Кримінального кодексу України. *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 24 листоп. 2023 р.). Одеса : ОДУВС, 2023. С. 222–223.

17. Borovyk A. An official as a subject of crimes provided for in articles 343, 344, 345, 346, 347 of the criminal code of Ukraine: separate issues of criminal responsibility. *Topical issues of modern jurisprudence* : international scientific conference proceedings (April 5–6, 2023, Czestochowa, Republic of Poland). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 155–159. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-313-2-37>.

18. Боровик А. В. Актуальні питання тлумачення часу вчинення злочину, передбаченого статтею 342 Кримінального Кодексу України. *Development trends in legal science and education of Ukraine in the context of European integration* : International scientific conference proceedings (November

1–2, 2023, Częstochowa, Republic of Poland). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 169–173. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-372-9-44>.

19. Боровик А. В. Окремі питання кримінальної відповідальності за перешкоджання діяльності представників влади. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 23 листоп. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 36–39.

20. Боровик А. В. Запобігання кримінальному правопорушенню як наслідок кримінального проступку у частині другій статті 343 Кримінального кодексу України. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (Кременчук, 22–23 груд. 2023 р.). Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 249–251. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-68>.

21. Боровик А. В. Окремі питання кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо представників влади (ст. 345, 346 КК України). *The latest law developments* : International scientific conference proceedings (April 3–4, 2024, Wloclawek, Republic of Poland). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. С. 102–106. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-24>.

22. Боровик А. В. Призначення покарань за кримінальні правопорушення проти представників влади: аналіз статистичних даних за 2023 рік. *Scientific innovations in law amidst the impact of the Russian-Ukrainian war on the legal system* : International scientific conference proceedings (February 7–8, 2024, Riga, Republic of Latvia). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. P. 229–233. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-409-2-54>.

23. Боровик А. В. Штраф як покарання за посягання на представників влади. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 23–24 лют. 2024 р.). Львів–Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 286–288. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-374-6-81>.

АНОТАЦІЯ

Боровик А. В. Кримінальні правопорушення проти представників влади. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». – Одеський державний університет внутрішніх справ, Одеса, 2025.

Дисертація на здобуття ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2024.

Дисертація є комплексним науковим дослідженням сучасних проблем кримінальної відповідальності за посягання на представників влади. За результатами системного аналізу підстав кримінальної відповідальності за посягання на представників влади виявлено хаотичність і безсистемність у побудові цих кримінально-правових норм, що спричиняє складнощі кваліфікації зазначених деліктів та інші проблеми правозастосування. На підставі аналізу емпіричних даних, досягнень теорії та правозастосовної практики, досвіду інших країн аргументовано низку нових концептуальних положень, висновків і пропозицій щодо розв'язання цих проблем шляхом оптимізації, уніфікації та інших способів удосконалення відповідних положень кримінального законодавства, а також покращення правозастосовної практики.

Уточнено класифікацію кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальних правопорушень проти журналістів, у межах якої виокремлено вісім груп таких деліктів. Сформульовано пропозиції щодо удосконалення системи цих злочинів і кримінальних проступків.

На підставі концепції об'єкта кримінального правопорушення як правовідносин визначено видовий, безпосередні основні та безпосередні додаткові об'єкти кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України.

Запропоновано класифікацію потерпілих у досліджуваних кримінальних правопорушеннях. Розроблено пропозиції щодо удосконалення положення про представника влади, зокрема запропоновано уніфікувати відповідні положення кримінального законодавства шляхом забезпечення кримінально-правової охорони цих учасників суспільних відносин спільно з іншими особами, як-от особами, що виконують службові повноваження (професійний або юридичний обов'язок), реалізують суб'єктивне право в публічних інтересах.

З метою розв'язання проблем, що виникають на практиці під час кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 342 КК України, у законі про кримінальну відповідальність запропоновано закріпити визначення поняття «опір». Схвалено пропозицію щодо виключення ч. 3 зі ст. 342 КК України з огляду на проблеми кваліфікації опору, поєданого з примушенням потерпілих шляхом насильства або погрози застосування такого насильства до виконання явно незаконних дій.

Встановлено, що конструкція втручання в діяльність представника влади має суттєві недоліки, а також виявлено недоліки, яких припустився законодавець під час конструювання ст. 351, 351-1, 351-2 КК України, та

запропоновано уніфікувати та оптимізувати ці норми.

Встановлено, що законодавець застосував такі способи конструювання підстав кримінальної відповідальності за посягання на різних представників влади (з одного боку, працівника правоохоронного органу, з другого – державного чи громадського діяча): 1) у межах однієї спеціальної норми (ст. 349 КК України); 2) у межах різних спеціальних норм одного й того самого розділу Особливої частини КК України (ст. 345, 346 КК України); 3) у межах різних спеціальних норм різних розділів Особливої частини КК України (ст. 112, 348 КК України); 4) у межах спеціальної та загальної норм різних розділів Особливої частини КК України (ст. 194, 347 КК України). З огляду на хаотичність і безсистемність у конструюванні окремих кримінально-правових заборон, що стосуються захисту представників влади, можливим варіантом реформування кримінального законодавства в цій сфері визнано їх виключення з КК України.

За результатами вивчення практики притягнення до адміністративної чи кримінальної відповідальності за діяння, які супроводжуються образами правоохоронців, виокремлено певні особливості та проблеми в цій сфері правового регулювання суспільних відносин, на підставі чого сформульовано висновок про необхідність удосконалення положень адміністративного та кримінального законодавства, а також практики його застосування.

Сформульовано пропозиції з удосконалення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, за злочини чи кримінальні проступки загалом і посягання проти представників влади зокрема.

У межах сучасної концепції відповідальності юридичних осіб інституту заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, передбаченого розділом XIV-1 КК України, визнано цілком достатньо для забезпечення невідворотності відповідальності за посягання на представників влади.

Сформульовано положення щодо кваліфікації посягань на представників влади у випадку вчинення їх службовою особою з використанням службового становища та у співучасті, а також окреслено напрями удосконалення цих ознак складів цих деліктів.

Встановлено, що умисел у кримінальних правопорушеннях, передбачених ст. 342–344, 349 КК України, є прямим, натомість інші делікти можуть вчиняти і з непрямым умислом. Визначено зміст інтелектуальних і вольових ознак умислу в цих кримінально протиправних діяннях.

Розкрито головні положення про мету й мотиви посягань на представників влади. Виявлено неоднозначну природу юридичних конструкцій «у зв'язку з виконанням службових обов'язків», «у зв'язку з діяльністю» та схожих на них у позначенні посягань на представників влади.

Виявлено низку недоліків санкцій статей, що визначають підстави кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади, а також сформульовано пропозиції щодо їх удосконалення. Окреслено особливості практики призначення покарань за кримінальні правопорушення проти представників влади.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, кваліфікація, авторитет, представник влади, працівник

правоохоронного органу, службова особа, потерпілий, близька особа, погроза, насильство, опір, втручання, образа, покарання.

SUMMARY

Borovyk A. V. Criminal offenses against government officials. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the degree of Doctor of Law in the specialty 12.00.08 «Criminal law and criminology; criminal enforcement law». – Odesa State University of Internal Affairs, Odesa, 2025.

The dissertation is a comprehensive academic study of modern issues of criminal liability for encroachments on government officials. Based on the results of a systematic analysis of the grounds for criminal liability for encroachments on representatives of government, chaotic and unsystematic nature in the construction of these criminal law norms have been revealed, which causes difficulties in the qualification of the specified torts and other problems of law enforcement. Based on the analysis of empirical data, achievements of theory and law enforcement practice, and the experience of other countries, a number of new conceptual provisions, conclusions, and proposals for solving these problems through optimization, unification, and other methods of improving relevant provisions of criminal legislation, as well as improving law enforcement practice, have been argued.

The author clarifies the classification of criminal offenses against the authority of public authorities, local self-government bodies, and associations of citizens and criminal offences against journalists, and identifies eight groups of such torts. The author formulates proposals for improving the system of these crimes and criminal infractions.

Based on the concept of the object of a criminal offence as a legal relationship, the author identifies specific, direct major and direct additional objects of criminal offences under Articles 342-345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 of the Criminal Code of Ukraine (CC of Ukraine).

The author proposes a classification of victims of criminal offences under study. Proposals for improving the provisions on a representative of the authorities have been developed, in particular, it has been proposed to unify the relevant provisions of criminal law by ensuring criminal law protection of these participants of public relations together with other persons, such as persons performing official duties (professional or legal duty), while exercising subjective law in the public interest.

With a view to solving the issues arising in practice when qualifying a criminal offence under Article 342 of the CC of Ukraine, the author proposes to enshrine the definition of the concept of «resistance» in the law on criminal liability. The proposal to exclude part 3 from Article 342 CC of Ukraine is approved, taking into account the issues of qualification of resistance combined with coercion of victims by means of violence or threat of such violence to perform clearly illegal actions.

It is established that the legislative construction of interference with the activities of a public official has significant drawbacks, identifies the shortcomings made by the legislator when drafting Articles 351, 351-1, 351-2 of the CC of Ukraine and suggests that these provisions should be unified and optimized.

It is established that the legislator has applied the following methods of constructing the grounds for criminal liability for encroachment on different representatives of power (on the one hand, a law enforcement officer, and on the other hand, a state or public official): 1) within one special provision (Article 349 of the CC of Ukraine); 2) within different special provisions of the same section of the Special Part of the CC of Ukraine (Articles 345, 346 of the CC of Ukraine); 3) within different special provisions of different sections of the Special Part of the CC of Ukraine (Articles 112, 348 of the CC of Ukraine); 4) within special and general provisions of different sections of the Special Part of the CC of Ukraine (Articles 194, 347 of the CC of Ukraine). Given the chaotic and unsystematic nature of the construction of certain criminal law prohibitions relating to the protection of government officials, it is recognized that one possible option for reforming criminal legislation in this area is to exclude them from the CC of Ukraine.

Based on the results of the study of the practice of imposing administrative or criminal liability for acts accompanied by insults to law enforcement officers, the author identifies certain peculiarities and issues in this area of legal regulation of public relations, and based on this the author concludes that it is necessary to improve provisions of administrative and criminal legislation and the practice of its application.

The author formulates proposals for improving the age of criminal liability for crimes or criminal misdemeanors in general and for attacks against government officials in particular.

Within the modern concept of liability of legal entities, the institute of criminal law measures against legal entities provided for in Section XIV-1 of the CC of Ukraine is recognized as sufficient enough to ensure the inevitability of liability for attacks on government officials.

The author formulates provisions on the qualification of attacks on government officials if they are committed by an official using his/her official position and in complicity, and also outlines the ways to improve such elements of the offense models.

It has been established that the intent in criminal offenses under Articles 342-344, 349 of the CC of Ukraine is direct, while other offenses may be committed with indirect intent. The author defines the content of intellectual and volitional elements of intent in these criminal offenses.

The key provisions on the purpose and motives of attacks on government officials are revealed. The author discovers the ambiguous nature of the legal constructs «in connection with the performance of official duties», «in connection with activities» and similar ones when describing attacks on government officials.

Some shortcomings of sanctions in the articles defining the grounds for criminal liability for criminal offenses against government officials have been identified and proposals for their improvement have been formulated. The author also outlines peculiarities of the practice of sentencing for criminal offenses against government officials.

Keywords: criminal liability, criminal offense, qualification, authority, government official, law enforcement officer, public official, victim, close person, threat, violence, resistance, interference, insult, punishment.

Підписано до друку 16.03.2025.Формат
60х90/16. Папір офсетний. Гарнітура «Times New
Roman»/ Друк офсетний. Ум. друк .арк. 2,0

Наклад 50 прим.

Видавництво ОДУВС
м. Одеса, вул. Успенська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3507 від 25.06.2009 р.

Тел 0487505029

e-mail 03121961@ukr.net